

TAMADDUN NURI

Илмий, ижтимоий-фалсафий,
маданий-маърифий,
адабий-бадний журнал
Икки ойда бир марта чиқади

МУАССИС:

Қорақалпоғистон Республикаси
Беруний тумани ҳокимлиги

ҲАМКОРЛАРИМИЗ:

ЎзРФА Қорақалпоғистон бўлими
Хоразм Маъмун академияси

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:

Сирожиiddин САЙИИД
Муҳаммад АЛИ
Кенесбой КАРИМОВ
Иқбол МИРЗО
Гулистон МАТЕҚУБОВА
Қурбон ШОНИЁЗОВ
Аҳмад ОҚНАЗАРОВ
Ўрозбой АБДУРАҲМОНОВ
Муротбой ЖУМАНОВ

БОШ МУҲАРРИР:

Мунаввара ҚУРБОНБОЕВА

БЎЛИМ МУҲАРРИРИ:

Анвар АЛЛАМБЕРГЕНОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Акмал САИДОВ
Нағмет АИМБЕТОВ
Файратдин ХЎЖАНИЁЗОВ
Қахрамон ҚУРОНБОЕВ
Шорустам ШОМУСАРОВ
Каримбой ҚУРОМБОЕВ
Зарифбой ДЎСИМОВ
Олмос УЛВИЙ
Ваҳоб РАҲМОНОВ
Бахтиёр КАРИМОВ
Алима БЕРДИМУРОВА
Марат НИЁЗИМБЕТОВ
Алмагул БАЙРИЕВА
Яхшибека АБДУЛЛАЕВА
Машириб АБДУЛЛАЕВ
Ўктам МАВЛООНОВ
Муҳаммадшариф ХЎЖАНИЁЗОВ
Қозоқбой ЙЎЛДОШЕВ
Норбек ТАЙЛАКОВ
Сафо МАТЖОНОВ
Усербой АЛЕУВ
Мэлс ҚОБУЛОВ
Дониёр ҲОЖИЕВ
Бозорбой ОРАЗАЛИЕВ

Рассом: Алибек АБДУРАҲМОНОВ

Саҳифаловчи-безовчи:

Ғиёсиддин ЎНАРОВ

Техник муҳаррир:

Улуғбек САИДОВ

Ушбу сон "Тамаддун нури" журнали
таҳририятининг компютерида
саҳифаланди.

Журнал ОАК эътироф этган
нашрларнинг 07.00.00 "Тарих",
09.00.00 "Фалсафа", 10.00.00
"Филология" ихтисослиги бўйича
рўйхатига киритилган.

МУНДАРИЖА

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СОЛНОМАСИДАН

Атабек САПАРБАЕВ. Меҳнаткаш халқимиз синовли даврни талофатларсиз энгил ўтади. 2

МУҲАРРИР МИНБАРИ

Мунаввара ҚУРБОНБОЕВА. Буюк синовлар даври. 3

ҲУҚУҚИЙ ТАРҒИБОТ

Қувонч ХОЖАМУРОТОВ. Иқтисодий судларда суд харажатларини тўлашнинг ҳуқуқий асослари. 6

ТАРИХ

Умаржон ХЎЖАМУРАТОВ. Ўзбекистон қишлоқ хўжалигида фермерлик ҳаракатига тўлиқ ўтилиши. 8

Саламат СУЛАЙМОНОВ. Маълуда ҚИДИРБАЕВА.

Амударё сув йўлининг минтақа коммуникация тизимида тутган ўрни. 11

Мирзохид ШАРИПОВ. Тарихни ўзгартирган буюк соҳибқирон... 14

Камолиддин ТОШОВ. Сурхондарё вилояти аҳолисининг фронтга юборган моддий ёрдами. 18

Умид БЕКИММЕТОВ. Қулоқ қилинганлар қисмати. 22

Маърифат ХАНДАМОВА. Беруний асарларида қадимги юнон фалсафаси талқини. 25

Дилфуза КУДАЙБЕРГЕНОВА. Ҳайкел – қорақалпоқ халқи аёллари безаниш буюми. 30

Бахтиёр РИЗАЕВ. 1950-1960-йилларда Бухоро вилоятида ички миграция жараёнлари: тарих ва таҳлил... 33

Садоқат МАТКАРИМОВА. Хоразм воҳасида қовун ва унинг ҳосияти. 38

МАНБАШУНОСЛИК ВА ТАРИХ

Нилуфар КОШАНОВА. Аёзқалъа – Аму дельтасининг муҳим стратегик иншооти..... 40

ФАЛСАФА

Ғуломжон САПАЕВ. Шермуҳаммад Мунисининг гуманистик қарашлари. 44

Гулноза СУЛТАНОВА. Эвристика ва инновацион тафаккур. 48

ФИЛОЛОГИЯ

Қувондиқ ОЛЛОЁРОВ. Сўнажон АҲМЕДОВА

Хоразм достонлари ономастик тизимида туркий асосли номларнинг қўлланилиши..... 51

Иномжон МАДИЯРОВ. Тез айтишларда қофия. 54

Гулноза ЭРНАЗАРОВА. Жадид шеъриятининг фалсафий медитатив хусусияти. 58

ЭТНОЛИНГВИСТИКА

Маълуда ФАЙЗУЛЛАЕВА. Миллат маънавиятида сўзлар тарихининг ўрни. 62

НАСР

Собир ЎНАР. Алла. Ҳикоя. 66

PEDAGOG MINBARI

Nasiba MARIMOVA. "Eng qadimgi odamlar rivojining ilk bosqichlari". 70

Dilorom ALLAMOVA. Bir noma'lumli butun koeffitsiyentli chiziqli tenglamalarni yechish. 78

НАЗМ

Мунаввара ҚУРБОНБОЕВА. Каломи барҳаёт забоним бўлса... 73

ОНА САЙЁРА – УМУМИЙ УЙИМИЗ

Муҳайё САТЛИКОВА. Оролга эътибор – келажакка эътибор. 76

Манзиллимиз: Қорақалпоғистон Республикаси, Беруний тумани
"Халқлар дўстлиги" кўчаси, 11-уй. e-mail: qurbonboyeva@inbox.ru
Тел.: (+99899) 504-84-84

Босишга 28.05.2020 йилда рухсат берилди.

Қоғоз бичими 60x84 %. Нашриёт ҳисоб табоғи 6,5. Индекс – 960

Журнал 2016 йил 28 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот
агентлиги томонидан № 0843 рақами билан қайта рўйхатдан ўтган.

Журналдан кўчириб босилганда "Тамаддун нури"дан олинди деб изоҳланиши шарт. Матн

ҳамда рекламалардаги маълумотларнинг тўғрилиги учун муаллифлар масъулдир.

Таҳририятга келган қўлёзмалар тақриз қилинмайди ва муаллифга қайтарилмайди.

"SILVER STAR PRINT" МЧЖ босмахонасида чоп этилди. Буюртма № 21.

Адади 2000 дон. Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, 22-мавзе, 17-уй.

ISSN 2181-8258

ТАРИХНИ ЎЗГАРТИРГАН БУЮК СОҲИБҚИРОН

**Мирзоҳид
ШАРИПОВ,**
Чирчиқ давлат
педагогика инсти-
туту ижтимоий
фанлар кафедраси
ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада Соҳибқирон Амир Темурнинг марказлашган давлатга асос солиши ва адолатли давлат сиёсатини олиб бориши ҳамда жаҳон цивилизациясида тутган ўрни таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: лашкарбоши, адолат, солиқ, жанг санъати, Темур тузуклари, Олтин Ўрда, кўшин, ҳарбий юриш.

Аннотация: В статье анализируется роль Амира Темура в создании централизованного государства и проведении справедливой государственной политики, а также его роль в мировой цивилизации.

Ключевые слова: главнокомандующий, справедливость, налог, искусство войны, Уложение Темура, Золотая Орда, армия, военный поход.

Annotation: In the article the role of Amir Temur was analyzed in creating a central state and pursuing a fair state policy, as well as its role in world civilization.

Key words: commander in chief, justice, tax, martial arts, Laying of Temur, Golden Horde, army, military campaign.

Буюк давлат арбоби Амир Темур ўзининг ўткир ақл-заковати, ноёб етакчилик қобилияти, ҳарбий маҳорати билан жаҳон тарихида муносиб ўрин тутди. Моҳир саркарда, тадбирли давлат арбоби, илм-фан, маданият ҳомийси сифатидаги фаолияти дунёнинг элликдан ортқ давлатларида ўрганилган ва унинг фаолияти ёритилган бетакрор илмий ва бадиий асарлар яратилган. Ҳазрат соҳибқирон марказлашган давлатга асос солди, уни ҳар томонлама мустаҳкамлаб, ривожлантириб, шон-шухратини бутун жаҳонга ёйди, буюк салтанатнинг ҳукмдори сифатида миллатлар ва халқларни бирлаштирди. Унинг ҳукмдорлик йилларида маданият, илм-фан, меъморчилик, тасвирий санъат, мусиқа ва шеърят юксак чўққига кўтарилди. Бир сўз билан айтганда, темурийлар даври ренессансига асос солинди.

Соҳибқирон Амир Темур Кеш (ҳозирги Шаҳрисабз) шаҳри яқинидаги Хўжа Илғор қишлоғида 1336 йил 9 апрелда (ҳозир Яккабоғ тумани ҳудудида) таваллуд топган. Унинг онаси бухоролик Такина хотун, отаси эса барлос уруғининг ва Чигатой улусининг эътиборли бекларидан бири бўлган Амир Тарағай баҳодир эди. Унинг ота-боболари Кеш вилоятида ҳокимлик қилиб келишган. Амир Темур ва темурийлар салтанати Ўрта Осиё давлатчилиги тарихининг энг порлоқ давридир (1370-1506 йиллар). Бу даврда яратилган моддий ва маънавий ёдгорликлар бугунги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган. Шарафиддин Али Яздий ва Низомиддин Шомийнинг “Зафарнома” асарлари ҳамда “Темур тузуклари” ҳозирги кунга қадар ўз машҳурлигини йўқотмаган.

Собиқ иттифоқ даврида Амир Темур фаолияти ва давлатчилигини ўрганиш тазйиқ остига олинган вақтда академик Иброҳим Мўминов “Амир Те-

мурнинг Ўрта Осиё тарихида тутган ўрни ва роли” мавзусида рисола тайёрлаб, темурийлар даврини холисона ўрганиш ғоясини илгари сурган. Ушбу рисолада шундай фикр келтирилади. “Тарихда ўтган арбобларнинг кўрсатган тарихий хизматлари тўғрисида ҳукм чиқарганда, уларнинг ҳозирги замон талабларига нисбатан тўғри келадиган нарсалар берганликларига қараб ҳукм чиқарилмайди, балки уларнинг ўзларидан аввал ўтганларга нисбатан қандай янгиликлар берганликларига қараб ҳукм чиқарилади” [2.14-б].

Дунёнинг турли мамлакатларида таниқли давлат ва жамоат арбоблари, олимлар ва адиблар ўз ижтимоий-сиёсий, илмий ва ижодий фаолияти давомида буюк аждодларимизнинг жаҳон цивилизацияси ва маданияти ривожига қўшган муносиб улушини юксак эътироф этиб келади. Буюк аждодимизнинг энг муҳим фазилатларидан бири шуки, у зот бундан олти аср аввал давлатлараро манфаатли ҳамкорликни ривожлантириш, узоқ ва яқин халқлар ўртасида дўстлик ва ҳамжиҳатлик ришталарини мустаҳкамлаш ўз салтанати ёрқин истиқболини таъминлашнинг муҳим омили эканини теран англаган. Шу боис, Европа ва Осиёни боғлашга хизмат қилган улкан ишларни амалга оширган. Бир томондан – Хитой, Ҳиндистон, иккинчи томондан – Франция, Испания, Англия ва бошқа давлатлар билан алоқа ўрнатган ва шу муносабатларни мустаҳкамлашга интилган. Француз шарқшунослари соҳибқирон асос солган буюк сулола тарихини ёритишда фақат ҳарбий юришлар ва амалга оширилган ишлар солномасини тузиш билан чекланмасдан, ўша давр ижтимоий-сиёсий ва маънавий-мафкуравий муҳитини ҳамда Амир Темурга ва унинг авлодларига хос соф инсоний фазилатларни, уларнинг давлат, жамият, дин ва илм-фанга бўлган муносабатини ҳам атрофлича тадқиқ қилишга алоҳида эътибор берадилар. Шўролар даврида Амир Темур тўғрисида илиқ сўз айтиш айб, ҳатто жиноят ҳисобланган бир пайтда, яъни 1987 йил 22 мартда Парижда “Темурийлар даври тарихи ва санъатини ўрганиш ва француз-ўзбек маданий ҳамкорлиги” уюшмаси тузилган. Уюшма Амир Темур ва темурийлар даври тарихи ва маданиятини тарғиб қилиш борасида дунёда биринчи тузилган ташкилотдир. Унинг асосий мақсади Амир Темур ва темурийлар маданияти, санъати, шунингдек, Буюк ипак йўлининг муҳим қисми, Шарқ ва Ғарб маданиятларининг чорраҳаси бўлмиш Марказий Осиё тарихи ва унинг жаҳон цивилизациясига қўшган улкан ҳиссаси билан кенг француз оммасини таништиришдан иборат. Бунинг яққол далили сифатида улар Самарқанд, Шаҳрисабз, Бухоро, Ҳирот, Балх ва Шимолий Ҳиндистондаги тенгсиз Шарқ меъморчилик дурдоналарини мисол қилиб кўрсатадилар. Шу мақсадда уюшма турли темурхонлик кечалари, илмий анжуманлар, кўргазмалар ўтказиб туради [4.3-б].

Амир Темур ўз фаолиятининг биринчи даврида барча ҳаракатини Мовароуннаҳрда тушқунлик ва ҳалокатга юз тутган Чигатой улуси ўрнига бирлашган ва марказлашган мустақил давлат тузишга қаратди. Мовароуннаҳрда ўз ҳокимиятини ўрнатгач, унинг дастлабки тадбирларидан бири режали асосда қурултойлар ўтказиш бўлди. Шарафиддин Али Яздий ўзининг “Зафарнома” асарида Амир Темур томонидан Қарши, Қорабоғ, Самарқанд ва бошқа шаҳарларда ўтказилган қурултойлар ҳақида маълумот бериб, уларга барча шахзодалар, бош амалдорлар, маъмурий раҳбарлар ва лашкарбошилар иштирок этганлигини таъкидлаб ўтади.

Соҳибқирон Марказий Осиёни мўғуллар зулмидан халос этиб, ўзи асос солган давлат бошқарувида адолатли сиёсатни амалга оширди. Амир Темур амал қилган “Куч адолатда” тамойили фикримизнинг яққол исботидир. Соҳибқирон “Темур тузуклари”да давлат бошқарувида тўрт нарсага доимо амал қилганини таъкидлайди, улар: 1) кенга; 2) машварату маслаҳат; 3) қатъий қарор, тадбиркорлик ва ҳушёрлик; 4) эҳтиёткорлик.

“Давлат ишларининг тўққиз улушини кенга, тадбир ва машварат, қолган бир улуши эса қилич билан бажо келтирилишини англадим. Донишмандлар демишларким, ўз ўрнида қилинган тадбир билан саноқсиз лашкар қиличи ожизлик қилган ҳар қандай мамлакат дарвозасини очиб, беҳисоб лашкарни енгиб бўлур” [1.17-б].

Амир Темурнинг ўзига хос хислатларидан бири шу эдики, у бирор масалани ҳал этишдан олдин шу соҳанинг билимдон одамлари, олимлари билан маслаҳатлашар, сўнг аниқ бир қарор қабул қилар эди. Одатда, Амир Темур тиббиёт, математика, астрономия, тарих, адабиёт ва дин арбоблари билан шахсий суҳбатлар ўтказарди. Бу суҳбатларда ҳаётнинг муҳим масалалари тўғрисида Мовароуннаҳр ва Хоразмдан ташқари, Олтин ва Оқ Ўрдалар, Хуросон, Ҳиндистон, Эрон, Ироқ, Туркия, шунингдек Ғарб мамлакатлари подшоҳликларига оид ишлар ҳақида гап борарди. Соҳибқирон илм-маърифатли инсон бўлиб, олим ва уламоларни доимо ўзига яқин тутган, ҳамда уларни қўллаб-қувватлаган. Янги бунёд этилган Боилкан шаҳрида қақирилган олим-фузалолар кенгашида Амир Темур нутқ сўзлаган. Соҳибқирон ўз нутқида шундай дейди:

“Фан ва диннинг машҳур кишилари ўз маслаҳатлари билан подшоҳларга ёрдам бериб келганлар. Сизлар эса менга нисбатан бундай қилмаяпсизлар. Менинг мақсадим мамлакатда адолат ўрнатиш, тартиб ва тинчликни мустаҳкамлаш, фуқароларнинг турмушини яхшилаш, юртимизда қурилишни кучайтириш, давлатимизни ривожлантириш. Мамлакатнинг аҳволи, девоннинг суиистеъмол қилинганлиги ва қилинаётганлиги, оддий одамларнинг жойлардаги ҳокимлар томонидан қисиб қўйилиши каби ҳоллар ҳаммадан кўра сиз-

ларга аёндир. Шулар ҳақида маълумот берсангизлар, бу каби адолатсиз ишларни бартараф этувчи ҳамда шариат ва қонунларга мувофиқ чора-тадбирларни айтсангизлар яхши бўлурди. Бу олийжаноб ишда менга ёрдам беришларингизни илтимос қиламан” [2.23-6].

Амир Темур саройида ўз даврининг энг машхур олимлари жамланган бўлиб, уларга барча шарт-шароитлар яратиб берилган. Соҳибқирон улар билан илм-фаннинг математика, астрономия, адабиёт, меъморчилик, тарих, мусиқа ва дин каби соҳаларида қизгин суҳбатлар ўтказар эди.

Амир Темурнинг давлатда амалга оширган солиқ сиёсати муҳим аҳамиятга эга. “Темур тузуқлари”да шундай ёзади: “Амр эттимки, раиятдан мол-хирож йиғишда уларни оғир аҳволга солишдан ёки мамлакатни қашшоқликка тушириб қўйишдан сақланиш керак. Негаки, раиятни хонавайрон қилиш давлат хазинасининг камбағаллашишига олиб келади. Хазинанинг камайиб қолиши эса сипоҳнинг тарқалиб кетишига сабаб бўлади. Сипоҳнинг тарқоқлиги, ўз навбатида, салтанатнинг кучсизланишига олиб келади” [1.156-6].

Мамлакатда ҳосил йиғиб олинмасдан олдин солиқ тўплаш қатъий ман этилган. Солиқлар халқдан асосан тушунтириш ва қонунлар йўли билан ундирилган. Солиқчиларнинг қарздор шахсга нисбатан қаттиқ чоралар кўриши таъқиқланган эди. Бирор шахс ўзлаштирилмаган ерни олиб, уни ишлаб, сугориб, экин экса ёки ташландиқ ерни экин экиш учун яроқли қилса, биринчи йил солиқдан озод қилинар эди. Иккинчи йил ўзи истаганича тўлар, учинчи йил эса солиқлар ҳақидаги умумий қоидага асосан солиқ тўларди.

Мамлакатда савдо-сотиқ, деҳқончилик ва ҳунармандчиликни ривожлантиришга алоҳида аҳамият берилган. Бир кунлик йўл масофасида қарвонсаройлар қурилган бўлиб, улар қоровул ва йўл соқчилари билан таъминланган. Улар йўловчиларнинг хавфсизлигини таъминлашга ғамхўрлик қилар, содир бўлган ўғирликлар учун жавобгар эдилар. Ҳар бир шаҳарда масжид, мактаб, мадраса, камбағал ва мискинлар учун ғарибхоналар, доимий табиблар билан таъминланган шифохоналар барпо этилган. Экин майдонлари ва фуқаролар хавфсизлигини таъминловчи махсус соқчилик ташкил этилган.

Дунё олимларини ўзига тортиб келаётган ва ҳозирги кунга қадар чуқур ўрганилаётган соҳа бу Амир Темурнинг жанг санъатидир. Соҳибқирон қўшинлари ўз даврида дунёдаги энг қудратли армия ҳисобланган. Ҳарбий тарих Амир Темурни ҳақли равишда жаҳондаги энг йирик лашкарбошилардан бири деб ҳисоблайди. Соҳибқироннинг жанг санъати нафақат чор Россиясининг зобитлари, балки большевиклар томонидан ҳам ўрганилган. 1918 йилда ташкил этилган “Қизил комиссарлар курслари”да Амир Темурнинг ҳарбий санъати

алоҳида ўрганилган. Михаил Фрунзе ва Аркадий Гайдар каби саркардалар соҳибқирон шахсини жуда ҳурмат қилишган ва ҳар иккаласи ҳам тўнғич ўғилларига Темур деб исм қўйишган [3.7-6]. Чор қўшинлари генерали Михаил Иванин “Мўғул-татарлар ва Ўрта Осиё халқларининг Чингизхон ҳамда Амир Темур давларидаги ҳарбий санъатлари ва истилолари ҳақида” номли асар ёзган, бу асар 1875 йил Санкт-Петербургда Бош штабнинг ҳарбий-илмий қўмитаси томонидан нашр этилган.

Амир Темурнинг ҳарбий маҳорати икки йўналишда, яъни қўшинни қайта ташкил этишда ва лашкарбоши-қўмондонликда намоён бўлади. Мунтазам қўшин салтанатнинг асосий пойдевори бўлганлиги учун ҳам Амир Темур унга катта эътибор берди. У ўз армиясини ҳарбий жиҳатдан такомиллаштираркан, қўшин бошлиқларини танлаш, тарбиялаш, ўрнига қўйиш, ҳарбий қисмларни жойлаштириш, навқар ва сарбозларнинг қуролланиши ҳамда ички интизом масалаларига алоҳида эътибор қаратган. Унинг қўшини асосан уруш пайтида тўпланадиган лашкарлардан иборат бўлиб, туман, минглик, юзлик, ўнликлардан ташкил топган. Туманларда аскарларнинг сони 10 минг, қўшинда 100 минг нафардан ортиқ бўлган. Темур ўн минглик лашкарларни бошқариш учун “мириҳазор”, юзликлар учун “қўшинбоши”, ўнликлар учун эса “айлбоши” каби ҳарбий унвонларни таъсис этган [5.3-6].

Шарафиддин Али Яздий “Зафарнома”да қўшинларнинг ҳарбий парадини ажойиб тасвирлаган. Амир Темур шоҳона безатилган баландликда туриб, олти юздан иборат қўшин бирлашмаларининг парадини қабул қиларди. Бу қўшинларнинг ҳаммаси бошдан-оёқ темир уст-бош кийиб, байроқ кўтариб, ноғора садолари остида бир хил қадам ташлаб борардилар. Амир Темур турган жойга яқинлашгач, ҳарбий қисм бошлиқлари бўлинмаларидан ажралиб, Соҳибқиронга яқин келиб таъзим қилар, ўзи ва қўл остидаги аскарларнинг содиқ эканликларини билдирардилар [2.39-6].

Соҳибқирон 3 йиллик, 5 йиллик ва 7 йиллик ҳарбий юришлари билан тарихда ўзига хос ном қозонди. Амир Темур забт этилган ҳудуд ёки салтанатда зудлик билан тартиб-интизом, адолат ва барқарорликни ўрнатишга ҳаракат қилган, аҳоли ҳолидан хабар олиб, етим-есирларнинг бошини силаган, олимлар, тарихчиларнинг ҳурматини жойига қўйиб, уларга шарт-шароит яратиб берган. Узлуксиз урушлар даврида ҳам ободончиликка катта эътибор берганини кўплаб тарихий манбалар тасдиқлайди. Амир Темурнинг юришлари ўз навбатида кўплаб Европа, Осиё ва Африка давлатларининг мустақилликка эришишларини тезлаштирди.

Шарқшунос олим А.Ю.Якубовский томонидан 1957 йилда нашр этилган “Ўзбекистон халқлари тарихи”да Амир Темурнинг ҳарбий юришларига ҳолисона баҳо берилган. Унда шундай фикрлар

келтирилган: “Тўхтамиш қўшинининг Терек дарёси бўйида тор-мор этилиши ва 1395 йилда Сарой Берканинг бузиб ташланиши Олтин Ўрдага жуда кучли зарба бўлди, шундан кейин у ўзини ҳеч ўнглай олмади. Қадимги Русга қанчадан-қанча жабр-зулм ўтказган давлат жуда заифлашди. Мамай қўшинларининг 1380 йилда Куликово майдонида тор-мор этилиши Олтин Ўрдага берилган биринчи зарба эди. 1395 йилда Терек дарёси бўйидаги мағлубият ва Саройнинг тор-мор қилиниши эса Олтин Ўрдага берилган охириги зарба бўлди. Гарчи Темур Ўрта Осиё манфаатларини кўзлаган ҳамда Москва князлари билан алоқа боғламаган ҳолда Олтин Ўрдага қарши кураш олиб борган бўлса-да, бу кураш натижасида у Ўрта Осиёни бирлаштирибгина қолмасдан, балки объектив равишда Рус учун жуда катта хизмат қилди” [2.52-б].

Амир Темурнинг Европа халқларига кўрсатган иккинчи хизмати усмонлилар султони Боязид Йилдирымни Анқара ёнидаги жангда тор-мор этишидир. Соҳибқироннинг бу ғалабаси Константинополнинг турклар томонидан босиб олинишини 50 йил ортга суриб, Европа давлатларининг ҳарбий жиҳатдан ўзларини ўнглаб олишлари учун имконият яратиб берди. Шунинг учун ҳам, кўплаб Европа манбаларида Амир Темурни ҳақли равишда “Европа халоскори” деб аташган.

Шўролар тузуми даврида Амир Темур шахси ва фаолиятига адолатсизлик билан ёндошилиб, бир ёқлама баҳо берилиб келинди. Ўзбекистон мустақилликка эришганидан сўнг бундай қарашларга барҳам берилиб, Амир Темурнинг мамлакатимиз ва жаҳон тарихида тутган ўрни муносиб

қадрланди. Ўзбекистонда унинг фаолиятини ўрганишга ва уни оммалаштиришга кенг йўл очилди, ҳамда номи абадийлаштирилди. Кўплаб шаҳар ва қишлоқлардаги шоҳ кўчалар, майдонлар, мактаблар ва кинотеатрларга Амир Темур номи берилди. Тошкент, Самарқанд ва Шаҳрисабз каби шаҳарларнинг марказий майдонларида Амир Темурга ҳайкаллар ўрнатилди. Тошкентдаги Амир Темур хиёбонида Темурийлар тарихи давлат музейи барпо этилиб, музей темурийлар даврига оид турли экспонатлар билан бойитиб келинмоқда.

Ҳозирги кунда буюк давлат арбоби, саркарда ва соҳибқирон Амир Темурнинг Ватанга садоқат, эл-юртни ардоқлаш, мардлик, фидойилик ва адолатпарварлик каби юксак фазилатлари ёш авлодни тарбиялашда ибрат бўлиб хизмат қилиши беқиёс аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. *Темур тузуклари. Тошкент, 2019 йил.*
2. *И.Мўминов. Амир Темурнинг Ўрта Осиё тарихида тутган ўрни ва роли. Т., “Фан”, 1993 йил. 55 бет.*
3. *М.Иванин. Икки буюк саркарда: Чингизхон ва Амир Темур ҳарбий санъати ва сиёсати. Тошкент, 2019 йил.*
4. *А.Саидов. “Француз олими Амир Темурнинг сиёсий заковати, дипломатик маҳорати ва бунёдкорлигига тан берган”. Халқ сўзи. 03.10.2018 йил.*
5. *Р.Эрназаров. “Темур тузукларида жанг санъати”. www.postda.uz. 08.04.2019 йил.*

